

---

# HAGYOMÁNY

---

## TELEX A TŰLVILÁGRÓL

*Adalék Dorozsló hiedelemvilágához<sup>1</sup>*

KOVÁCS ENDRE

A cím furcsán hangzik, ilyet sehol sem olvasni, mert ezt magunk találunk ki, azonban ha összevetjük az alábbiakban leírt halottidézését, akkor világossá válik, hogy annak kevésbé ismert, új keletű formájával találkozunk, amely korszerű eszközökkel, az ábécé telex-szerű alkalmazásával, „távírással” ad hírt a túlvilágból.

A halottlátó<sup>2</sup> vagy halottidéző, legyen az férfi vagy nő, a közhiedelem szerint természetfeletti erővel rendelkező személy, aki az elhunytakkal érintkezni tud, vagy felőlük hoz hírt a túlvilágból. Tevékenysége gyakran révülettel jár együtt. Tudománya lehet „Isten rendelése”, tetszhalottszerű állapot eredménye vagy egyéb.

Ezzel ellentétben, ez az újabb dorozslói halottidéző asszony — amint az alábbiakból kiderül — „tudományát” véletlenszerűen sajátította el sztapári gazdasszonyától, ahol 1920-ban szolgálóként dolgozott. Személyéhez nem fűződik misztikum, „tudományával” nem kérkedik, és csak igen kevesen — talán csak a hozzá közel állók — tudják róla, hogy „tudósasszony” és a szerencsés véletlennek köszönhetjük, hogy a nyilvánosságra került ilyenemű mivolta, ami nagy nyereség a falu- és az összehasonlító-néprajz számára.

Nem lehet vitás az sem, hogy a folyton változó világban a hagyományok, hiedelmek is új köntösben élnek tovább, amely a felületes szemlélőre idegenül hat — mint ez a telex-rendszerű halottidézés is —, azonban lényegében mégis a változatlant, a túlvilági élet képzetaineik a hagyományos vonásait tükrözi. Ennél a „halottlátásnál” elengedhetetlen követelmény az ábécé ismerete és a halottlátók — legalább egyikének — olvasási készsége. Az utóbbi azonban nem közvetlenül<sup>3</sup>, hanem a betűnként

<sup>1</sup> A könyv címe is ez, amely 1982-ben jelent meg az újvidéki Forum gondozásában.

<sup>2</sup> *Magyar néprajzi lexikon*, II. kötet, 448. oldal.

<sup>3</sup> *Dorozsló hiedelemvilága*, 150. oldal, „Léleklátó asszony” c. alatt vak öregasszony végezte ezt a funkciót.

kiíródo szótagok vagy szavak közvetítésével kerül kapcsolatba azzal, aki az „adóállomás”-nál a túlvilágon ad le „jeleket”, akár szemlélok jelenlétében is, akik — a „vételhez” szükséges két személyen kívül — ellenőrizni is képesek azt. A papírra rajzolt és a körívben levő teljes ábécé betűi közül a benne mozgó, szájával lefelé fordított pohár — amelyet a halott „szelleme” irányít a túlvilágból — mutatja meg azok egyenkénti olvasásának a sorrendjét.

Ezúttal jól megfigyelhetők a népi hiedelmek terjedésének, átadásának interetnikus vonásai is, amikor a szomszédos Sztapár szerb nyelvű, pravoszláv vallású lakóinak a hiedelme a doroszlói, római katolikus vallású magyarok között él tovább.

Az adatközlő halottidéző asszony özv. Orovec Istvánné született Babos Itona, 78 éves doroszlói parasztasszony. Kérésünkre hajlandó volt nyilatkozni és fényképezkedni, „tudományát” higgadtan adta elő, annak érdekében, hogy azt közkincsé tegye, gyarapítva ezáltal falunk hagyományait, amiért most köszönetet mondunk neki. A hangszalagra vétel Doroszlón készült 1982. augusztus 4-én:

„Tízénhat éves koromba Sztapáron szógátam a Poštićékná. Ha néha unatkoztunk, cukrot égettünk, oszt azt éttük... Éccé aszongya, hogy most beszéljünk a szellemékke. Mondom, hát beszéljünk, de csudálkozom rajta, hogy mi lehet az? No, akkó az asztáda tettük a gyuródész-kát — mer hát az a leg igenyésebb —, ára egygy nagy papirost. Léírtuk az ábécét egy körbe a nagy papirosra, és odatettük a közepire a pohárnak a helit — egy karikát (kört) — az egygyik felire írtuk, hogy »igén«, a másik felire, hogy »nem«. Kifüsttük a konyhát szentütt tömjénne — mind a templomba szokták. Akkó ráburítottuk a poharat, és imádkoztunk. A pohár fenekire rátettük a két ujjunkat, de csak úgy, hogy egygy kicsit érijen csak a pohárhó, nehogy megnyomjuk, vagy meglökjük, és imádkoztunk sokáig, nagyon sokáig, megtartott másfél órát is, mire a pohár megmozdút... és akkó azt mondtuk neki, hogy kérünk egygy ismerős, jó szellemét. Amikó a pohár megmozdút, akkó azt kérdeztük, hogy mongyon valamit, amit ü akar, és akkó jeléntkézett egy József... és én megkérdeztem, hogy apám József vót, ü é az? »Nem«, mer a pohár nem mozdút. Mégin megkérdeztem, hogy öregapám is József vót... és a pohár megmozdút! Mondtam, hogy most mongyon valamit, amit akar... és elkezdett az ábécénn menni körű-körű a pohár, de csak úgy tartottuk rajta az ujjunkat, ahogy előszó is, és kióvastuk belüle, hogy ezt mondta: — Sajnálom, amit tettem, bocsásatok még nekém — és akkó a pohár visszacsuszott a helire, és tovább nem mént, tovább nem bírtuk... egygy estére az öleg vót...

Azé mondta ezt az én öregapám, mer mikó apám méghát, akkó anyámat kisémmizték, úgyhogy akkó ü nem kapott a jussbú sémmit. Erre mondta, merhát nagyon nagy haragba vótak, oszt azé végröndületileg kisémmizte anyámat az örökségbú, ami apám utánn járt vóna neki...

Éggy másik alkalommā megpróbátuk: a cselédēkke éggyütt vótunk éggy szobába, és sikerūt ott is. Dosztány Anus nevezetű, az is szerette vóna nagyon, mert a testvérije meghāt, hogy beszédhetett vóna... és sikerūt is, mer ekezdtük, és a Jánost »bemondta« a pohár, és a testvérije is János vót, és azt mondta: — Kedves testvér, gyere ki a temetőbe, tégy rám virágot... — és akkó az Anus rosszú lett, és akkó főhattunk, nem fejeztük be tovább. Akkó annyira megijedtünk rajta, hogy akkó nem fojtattuk tovább...

Amikó az én apám jelentkezett, akkó mégin úgy vót, abba a tēmpóba. Akkó mégin József jelenkezett. Akkó mégin megkérdeztem: hogy öregapám? »Nem!« Hāt apám is József vót, apám? »Igén!« Akkó tovább mégin úgy mēnt, mind elősző is, hogy szépen aszonta: — Kedves árva gyermekem, nagyon sajnállak, imádkozok érted, tē is imádkozzál mindēn este. Akkó megkérdeztem hama, hogy mennyit? és aszonta: — Éggy miatyánkot! Ezt mind betürű óvastuk lē, az ábécérű: most mongyuk itt vót éggy bötü és emez passzút, akkó a pohár átgyütt erre az ódalára, akkó mégin éggyütt ārra, és mégin ide éggyütt, hogy azok passzújjanak, a bötük... Mindig köllött várnom, mire méggyütt, addig mindig vártunk, még imádkoztunk, és tartottuk a kezünket... és ha az éggyik ehāt, akkó evve a másikkā is tartottuk, hogy nehogy nagyon rányomjuk... Üres pohár vót, ojan kis decis pohár, a szájávā lēfelé fordittā... Imádkozhatunk, amit akartunk. Én a miatyánkot, hiszékéggyet, amit szoktunk. A Poštićné, az szerbű imádkozott, de nem ű vót a szólló ugyē, ű csak segiccség vót nekēm. Mikó ű vót a szólló, akkó én csak magamba imádkoztam.

Akkó ēccē mégin csinátuk, akkó valamijen ünnepestē vót, oszt szerbű csinátuk. Akkó nem gyütt sēmmi, csak azon körű mēnt a pohár, hogy »svetac«, oszt akkó nem akart tovább. Ünnepestē nem akart... Ez így vót, én sē nem tettem hozzá, sē nem vőttem e belüle...”